

Tömörkény István

SZTRÁJKTANYÁN

A sztrájkanyán hol biztató, hol csüggeteg volt a hangulat. Már napok óta nem dolgoztak az emberek, várták a reménységet, a békét, némelyek már rázogatták a fejüket, hogy kár volt belekezdeni ebbe a dologba, de mások ismét csillogó szemmel emlegették, hogy csak várni kell. Várni, aztán pontum.

A csillogó szemek ugyan nem mástól, mint a pálinkától csillogtak. A sztrájkanya alacsony szoba, ahova belépni nem, csak bebukni lehet. Lépcsők mennek lefelé. Afféle régi, emeletes ház, amelyet eltöltöttek. Valaha szép földszintes lakóhely lehetett, de az utca emelkedett, a ház megmaradt, s most az emeletje olyan, mint a magas földszint. Fönt az emeleten laknak. Vigan is vannak, alighanem táncolnak, mert valaki muzsikál, s lehallatszik a lábdobogás, ami nélkül külvárosban a táncot nem hívják semminek. Minél több dobantás, hogy csak úgy porzik a padló, annál alkalmasabb a jókedv, kurjantani is csak akkor lehet lelkeset és szívhezszólót. A toppantások számát tekintve, fönt igen mulató világ van. Lent, irgalmatlan dohányfüst között, a fejekben gond, aggodalom és a pálinka gőze úszik.

Ez bizony szomorú világ. Téli idő van, de csatakos, hol hó esik, hol eső, hol dara, az ázott ruhák

nehéz szagúak, a padlóra sok sarat behordták az emberek. Ugyan nem is mind emberek, legényféle, meg egészen ifjú legényke is van köztük. Ezek a modernebbek, mert ezek papírszivart szívnak. A többi pipázik. Itt különféle pipák láthatók. Kupakos fekete alföldi garasosak. Aztán kupakatlan vörös selmeciek. Egyes öregebb, jobbmódú ember szájában nagy, öblös tajtékforma-pipák, nagy török verekedések vannak kifaragva rajta, továbbá az évszám, hogy: 1704. A tulajdonos ennél fogva kellő méltósággal a pad karjára dőlve ül a helyén, s ahányszor szippant egyet belőle, a pipára mindig becéző szeretettel tekint. Ezt a pipa meg is érdemli, mert tavaly hamisították Nürnbergben.

A pipákban különféle szárazak vannak, s a szárazak a fogak között ismét különféleképpen állnak. A dacos ember fogai között a kurta szár magasra ágaskodik, a makrapipa kupakja majd kiveri a szemét, de neki így van ez jól. Hosszabb gyűrűceszár egyenesen állván a fogak között, gondolkodó elmére mutat. A meggyfaszár, amelybe nagyobb pipa is dukál, s ennél fogva lóg a fogakból lefelé a készség: képviselője a csendes gondolkodásnak és lassú munkának, mivelhogy nyilvánvaló, hosszúszárú pipa mellett nem lehet valami gyorsan dolgozni. Ellenben a közönséges meggyfaszártól elüt a hajlott meggyfaszár, amelynek tulajdonosa az újabb dolgokkal nem törődő s a régi világhoz szító emberek közé tartozik. Hogy a meggyfaszár szépen meggörbüljön s egyúttal hajlós is legyen, öt-hat esztendőn át való szívása kívántatik. Ugyanazon szárnak öt éven át való megőrzése és birtokban tartása. Ha a pipa letörik róla, hát letört: új pipa kerül rá; ha a csontcsutorát elrágta a gazda (az ember csontja maradandóbb, mint az állaté), újat vásárol, de a szár megmarad. Nemcsak a pipát, hanem a szárat is ki lehet szívni. E szorgos munkában évek múltán a szár meghajlik és illatos lesz.

- Szagolja kend, sógor.

A sógor az orrával végigmegegy a száron, és az illatát magába szívja:

- Akárcsak mikor a szentősi meggy virágzik.

Vannak ilyen különös dolgok, amiknek az okát senki sem tudja adni. Erről folya most már az asztalnál a beszéd, egészen szelíd mezbe öltöztetve a társaságot, de egy másik asztalnál szónoklati férfiú jelentkezik:

- Én forciális ember vagyok, tehát aspirálok...

Tovább nem folytathatja, mert lezúgják:

- Hallottuk már öleget.

A szónoklati férfiú nem hagyja magát:

- Egy kutya ugasson, hé!

Erre aztán ráhagyják:

- Hát akkor ugassék kend!

De a szavai elvesznek a zajban. Emberek jönnek-mennek, s hírt adnak a gyárral való alkudozásokról. Egyik azt mondja, hogy a gyár nem enged, a másik azt mondja, hogy enged az, csak ki kell tartani. Csak forciális aspirációk, a ménkű üssön bele. A kocsmárosné megindítja az ócska gramofont, s a tölcsérgép kopott Carusója minden egyéb hangot ledudál.

Mikor vége van a dalnak, újra beszélnek az asztaloknál. Meggyújtják a lámpát is, de nemigen ég, mert a sok ember már nagyon elszedte előle a levegőt. Szokott az ilyen fülledt helyen történni, hogy még ki is alszik.

- A múlt hétön is - veti bele a szót a társaságba egy legény -, vérösre törte a vállamat a léchordás... Aztán vérözzek olyan napszám mellett? Mi? Hát igazság ez?

Elkeseredett beszédek indulnak meg, de sokan beszélnek egyszerre, így a szót nem érteni, ezen egyesek nevetnek, mások lehajtott fejjel bámulnak bele az üres pálinkásüvegbe.

- Hát adjon még egyet, no - mondják -, aztán írja föl...

Munkácsy sztrájk-képéről ideszáll olykor, e füstös, homályos zugba az az asszony, aki karján kis gyermekét tartva, az ajtón elszomorodott, halovány arccal belép. Szétnéz, azután megadással teljesen, újra kimegy a csatakos téli világba, a nincstelenség hideg otthona felé. Szólnia amúgy sem volna szabad.

Az ajtón belép egy ember, aki nem ide tartozik. Nem munkás, valami úrforma. Ruházata ugyan kissé kopottas, de kalucsni van a lábán, ez pedig úgy csillog, mintha lakkcipő volna. A jó estét kívánást nagyon ridegen fogadják: mit akar ez itten? Kicsoda ez? Senki sem ismeri. Az idegen egy pad végén leül, s pohár bort kér. Azután közömbösen szivarozik, mintha örökké itt lett volna. Ha már füst van, legyen még nagyobb.

Az asztaloknál a fejek összebújnak, az emberek összesúgnak. Minden beszéd arról, hogy milyen politikával kell folytatni a sztrájkot, elhallgat. Csak a suttogásból hallatszanak ki félhangon kiejtett szavak:

- Kém...

- Spion...

Aki kémet mond, az bizonyára fiatalabb, aki ezt a kifejezést az újságból olvasta; aki spiont mond, az régibb ember aki ezt a katonaságnál tanulta. Ha az idegen most, mint irodalmi művekben mondani szokás, "revolverét elővonván, azt nyugodtan maga elé az asztalra tenné", olyan parázs verekedés támadna itten, hogy csoda. Nem is az kell ide. Az idegen azt mondja:

- No, ez csakugyan jó bor, mert ennek kerepöltek. Ugyan adjon még egy pohárral, de jól mögmérje, mert betegnek lösz.

(Ahán. Ez talán mégsem spion.)

A korcsmárosné megy a pohárért, s a fenyegető helyzetre való tekintettel azt mondja az idegennek:

- Talán a másik szobában tetszene?

- Minek az a másik szoba? Sok jó embör elfér kis helyön. Ha a bor jó, mindön jó. Csak kend ott, földi, az ablak alatt, kinyithatná kend az ablakot egy kicsit, mert a nagy füstben mindjárt elalszik a pilács.

Hát csakugyan, ebben igaza van. Többen is mondják a földinek:

- Nyisd ki már aztat az ablakot. De fagyos vagy, az árgyélussodat. Majd melegebbed lösz Pétör-Pálkor, hé!

Az ügy ezzel szabályszerűen elintéztetett, az idegen "okmányilag" igazolta, hogy nem spion, többé nem is törődtek vele, a beszéd újra szabadon megindul. Némelyik ember föláll, s igen buzgalmas szónoklatban kezd, de alighanem elmondhatta már többször ugyanazt, mert unottan hallgatják, s azt mondják neki:

- Üljk kend le, mert elesik kend.

Ez jó mondás, ezt sok banketti szónoknak is meg lehetne mondani. Egy kövéres ember is beszélni kíván. De úgy látszik, már sok volt a beszéd, az emberek a napok óta való szóváltartást tökéletesen elunták. Ennek azt mondják:

- Ugyan, mit beszél kend, hiszen kendnek csupa szalonna a feje...

Tehát csak egyhangú, zsidongó lárma, újabb füstök s újabb pálinkák. Egyszer csak bebukik az ajtón egy fölhevült ember, s azt mondja a hirtelen támadt csöndben:

- Beleütött a ménkű az egészbe. Negyven románt hozatott Erdélyből a gyár. Már itt is vannak...

A súlyos kő gyanánt bedobott hír eleinte ijedt józanságot kelt. Hát mi lesz most már? Azután lárma támad. Az öklök egy része a levegőbe emelkedik, más része veri az asztalt. Káromkodások, miegymás. Egy ember, akinek már igen véres a szeme, rekedten ordítja bele a füstbe:

- Agyon köll verni valamennyit!

Már hogy hogyan és miként, arról nincsen szó, de a hangulat ilyen. Nem lehet a románokat engedni. S mérgükben, elkeseredésükben összevissza kiabálnak az emberek. Szóval éppen alkalmas idő van arra, hogy újra nyíljon az ajtó, s belép rajta az oroszlánok vermébe ama negyvenek közül egy román. Jó hosszú rumuny, a hegyközi szegénység condraiban, bár télidő van, magafonta szalmakalap a fején. A nyomorúságnak ezen állapota kissé elszótalanítja az embereket. De azután megint csak zajos kiáltások hallatszanak. A román meglepődve áll. Egy ember, aki tud románul, de többen is tudnak, azt kiáltja:

- Hát ti jöttetek a gyárba?

Mondja a román:

- Mi.

Mondja amaz:

- Minket tönkretenni?

A román tiltakozik. Azt feleli:

- Nu! Nem.

Ezt így mind lefordítva a hallgatóságnak elmagyarázza a kérdező. Most ezt kérdezi:

- Hát akkor miért jöttetek ide?

- Nem tudtuk - válaszolja amaz -, hogy mire hívtak bennünket. Mi nem dolgozunk a magyar testvérek ellen. Még holnap visszamegyünk. Csak kettő marad itt, az is, mert beteg.

Ez is elmagyaráztatván, az arcok föllángolnak, bár hiszen amúgy is eléggé lángoltak már. Az emberek fölugrának egy része éljenez, más része egyebet románul nem tudván, rácul zsviőzik, tudósabbak szetreáskákat kiáltanak és nyújtják, valóban igen nagyon nyújtják üvegeiket román felé. Hiszen szinte hihetetlen ez az eset! A román elhalász egyet az üvegek közül, s pirosuló képpel néz az örvendő magyarokra. Előbbre lép, ahol condrája sanyarúságát még jobban megvilágítja a lámpa. Ott a mellére üt, és azt kiáltja:

- Já foszt kátáná! Honvéd kátáná já foszt!... Katona voltam én! Honvéd katona voltam én!

Viharos lárma, örvendező kacaj és kiabálás. A forciális embör, aki abban aspirál - egyébként az ördög tudja csak, hogy miben aspirál, a román emberhez megy, és sírva megöleli. Példáját követi egy komoly, meggondolt férfiú a hajlított meggyfaszárosok kasztjából...

1909

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN

pályafutás - életrajz

Tömörkény István (született Steingassner István, Cegléd, 1866. december 21. – Szeged, 1917. április 24.) magyar író, újságíró, néprajzkutató, régész, múzeum- és könyvtárigazgató.

„Szeged kultúrpalotájának ő a legnagyobb raritása és akkora kincse, amekkora Budapest összes múzeumaiban nem található. És sohase gondolt arra, hogy a Kultúrpalota idegen látogatói szemében ő a legnagyobb áhítattal megnézett látnivaló. ... világítani fog még akkor is, mikor a Kultúrpalota minden bennevalóival és tartozékaival egyetemben rég omladék lesz.”
(Móra Ferenc)

<http://mek.niif.hu/01100/01149/html/tomorken.htm>

MEK

Tömörkény István: Barlanglakók

Elbeszélések, 1911-1913

<http://mek.oszk.hu/04700/04733>

Tömörkény István: Egyszerű emberek

<http://mek.oszk.hu/07200/07205>

Tömörkény István: Különféle magyarok meg egyéb népek

<http://mek.oszk.hu/06500/06584>

Tömörkény István: Tömörkény István válogatott novellái

<http://mek.oszk.hu/05300/05342>